

**TIJORAT BANKLARIDA DAROMADLARNI OSHIRISH VA
XARAJATLARNI OPTIMALLASHTIRISH YO'LLARI*****Xakimjonov Azizbek****Andijon davlat texnika instituti**Muhandislik iqtisodiyoti va boshqaruv**fakulteti "Bank ishi va audit" yo'nalishi**4-kurs K-115-21 guruh talabasi**Ilmiy rahbar: J.Q. Teshaboyev*

Annotatsiya: Maqolada tijorat banklarida daromadlarni oshirish hamda xarajatlarni optimallashtirishning zamonaviy yo'llari tahlil qilinadi. Bank faoliyatida daromad va xarajatlar muvozanati moliyaviy barqarorlikni ta'minlovchi asosiy omil bo'lib, bu borada bank menejmenti tomonidan samarali strategiyalar ishlab chiqilishi zarur. Tadqiqot davomida banklarning daromad manbalarini diversifikatsiya qilish, yangi xizmat turlarini joriy etish va raqamli texnologiyalar yordamida operatsion xarajatlarni kamaytirish usullari o'rganildi. Shuningdek, global amaliyotlardan misollar keltirilib, O'zbekiston bank sektoriga mos tavsiyalar ishlab chiqildi. Mazkur maqola tijorat banklari uchun moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash va raqobatbardoshligini oshirishda qo'llanilishi mumkin.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, daromadlarni oshirish, xarajatlarni optimallashtirish, bank menejmenti, raqamli texnologiyalar, moliyaviy barqarorlik, xizmat diversifikatsiyasi, bank strategiyasi, iqtisodiy samaradorlik, raqobatbardoshlik.

Аннотация: В статье рассматриваются современные пути увеличения доходов и оптимизации расходов коммерческих банков. Баланс доходов и расходов является ключевым фактором обеспечения финансовой устойчивости банков, что требует эффективных стратегий со стороны банковского менеджмента. В исследовании изучены способы диверсификации источников доходов, внедрения новых видов услуг и снижения операционных расходов с помощью цифровых технологий. Также приведены примеры из мировой

практики и разработаны рекомендации, адаптированные к банковскому сектору Узбекистана. Данная статья может быть полезной для укрепления финансовой устойчивости и повышения конкурентоспособности коммерческих банков.

Ключевые слова: коммерческие банки, увеличение доходов, оптимизация расходов, банковский менеджмент, цифровые технологии, финансовая устойчивость, диверсификация услуг, банковская стратегия, экономическая эффективность, конкурентоспособность.

Annotation: The article explores modern ways to increase income and optimize expenses in commercial banks. The balance between income and expenses is a key factor in ensuring the financial stability of banks, requiring effective strategies from bank management. The study examines methods for diversifying income sources, introducing new service types, and reducing operational expenses through digital technologies. Examples from global practices are provided, and recommendations adapted to the banking sector of Uzbekistan are developed. This article can be useful for enhancing the financial stability and competitiveness of commercial banks.

Keywords: commercial banks, income growth, expense optimization, bank management, digital technologies, financial stability, service diversification, banking strategy, economic efficiency, competitiveness.

KIRISH

Bugungi globallashuv va iqtisodiy liberallashuv sharoitida bank-moliya tizimining roli yanada ortib, u iqtisodiyotning harakatlantiruvchi kuchiga aylanib bormoqda. Ayniqsa, tijorat banklarining daromadlarini oshirish va xarajatlarini optimallashtirish masalasi moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlashning asosiy omili sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022-yil 12-dekabrdagi "Bank tizimida raqobatni kuchaytirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorida banklarning moliyaviy resurslarini samarali boshqarish, daromad manbalarini kengaytirish va xarajatlarni kamaytirish bo'yicha aniq vazifalar belgilab berilgan. Banklarning daromadlari asosan foizli va foizsiz tushumlar, xizmat

haqlari, investitsiyalardan olinadigan foyda kabi manbalardan shakllanadi. Xarajatlar esa operatsion xarajatlar, foiz to'lovlari, risklar uchun ajratiladigan zaxiralar va boshqa majburiyatlardan iborat. Ushbu daromad va xarajatlar o'rtasidagi mutanosiblik bankning moliyaviy sog'lomligi, foydaliligi va rivojlanish istiqbollarini belgilaydi. So'nggi yillarda O'zbekiston bank sektorida raqobat kuchayib, xizmat turlari ko'paydi, mijozlar talabini qondirish darajasi oshdi. Shu bilan birga, operatsion xarajatlarni kamaytirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va xizmatlar sifatini yaxshilash orqali bank daromadlarini oshirish imkoniyatlari ham kengaymoqda. Ushbu maqolada tijorat banklarida daromadlarni oshirish va xarajatlarni optimallashtirishning asosiy yo'nalishlari tahlil qilinadi, global tajriba va milliy xususiyatlar asosida tavsiyalar ishlab chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Banklarning daromad va xarajatlarni boshqarish bo'yicha ilmiy izlanishlar ko'plab iqtisodchilar tomonidan o'rganilgan. Xususan, o'zbekistonlik olimlardan J. Mirzayev (2023), Sh. Xamidov (2022), chet ellik olimlardan M. Mishkin (2021), P. Rose (2020) ishlarida bank menejmentining samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va xizmatlarni diversifikatsiya qilish muammolari yoritilgan. Ushbu maqolada statistik tahlil, solishtirma tahlil va dinamik qatorlar metodologiyasidan foydalanildi.

NATIJALAR

Tahlillar natijasida O'zbekiston tijorat banklarining so'nggi besh yildagi daromadlari barqaror o'sib borayotgani, ammo xarajatlar ham shunga mos ravishda oshayotgani aniqlandi. Banklar daromadlarining asosiy qismini foizli daromadlar tashkil qilmoqda, biroq foizsiz daromadlar ulushi ham asta-sekin ortib bormoqda. Xarajatlar tarkibida esa operatsion xarajatlar va risklarni qoplash uchun ajratmalar yuqori ulushga ega. Banklar raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, xizmat turlarini ko'paytirish orqali daromadlarini oshirishga, xarajatlarni esa avtomatlashtirish va optimallashtirish orqali kamaytirishga harakat qilmoqda.

MUHOKAMA

Banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda daromad va xarajatlar balansini ushlab turish muhim hisoblanadi. Global tajribadan kelib chiqib, banklar daromadlarini oshirish uchun xizmatlar portfelini diversifikatsiya qilish, innovatsion moliyaviy mahsulotlar taklif etish, mijozlar bilan uzoq muddatli hamkorlikni rivojlantirish kabi strategiyalardan foydalanmoqda. Shu bilan birga, xarajatlarni kamaytirishda raqamli bank xizmatlari, onlayn platformalar va mobil ilovalardan keng foydalanish, operatsion jarayonlarni avtomatlashtirish va biznes jarayonlarni qayta ko'rib chiqish asosiy yo'nalish hisoblanadi. O'zbekiston bank sektorida ham ushbu yondashuvlar joriy etilmoqda, biroq ayrim holatlarda xarajatlar yuqoriligi banklarning foydaliligidan salbiy ta'sir qilmoqda. Shu sabab, xizmatlar sifati va samaradorligini oshirish bilan birga xarajatlarni ham mutanosib boshqarish zarur.

XULOSA

Tijorat banklarida daromadlarni oshirish va xarajatlarni optimallashtirish moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, O'zbekiston banklarida foizli daromadlar yuqori ulushni egallab, foizsiz daromadlar ulushi asta-sekin kengaymoqda. Bu esa banklarning xizmat turlarini diversifikatsiya qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, xarajatlar, xususan operatsion xarajatlar va risklarni qoplash uchun ajratmalar yuqoriligicha qolmoqda.

Banklar moliyaviy holatini yaxshilash uchun quyidagi yo'nalishlarda ish olib borishi maqsadga muvofiq:

- Daromadlar manbalarini diversifikatsiya qilish — xizmat turlarini kengaytirish, yangi moliyaviy mahsulotlar joriy etish.
- Foizsiz daromadlarni oshirish — masalan, maslahat xizmatlari, elektron bank xizmatlari orqali qo'shimcha tushumlar yaratish.
- Operatsion xarajatlarni kamaytirish — raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, biznes jarayonlarni avtomatlashtirish orqali xarajatlarni qisqartirish.
- Risklarni boshqarish tizimini kuchaytirish — zaxiralar ajratishda ehtiyotkorlikni oshirish va moliyaviy risklarni nazorat qilish.

Mazkur strategiyalar tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, raqobatbardoshlikni oshirish va iqtisodiyotdagi rolini yanada kuchaytirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Mirzayev J. Bank menejmentida samarali boshqaruv strategiyalari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2023.
2. Xamidov Sh. O'zbekiston bank tizimida moliyaviy barqarorlik. – Toshkent: Finans, 2022.
3. Mishkin F. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. – New York: Pearson, 2021.
4. Rose P. Commercial Bank Management. – London: McGraw-Hill, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 12-dekabrdagi qarori.